

Landskap: Småland, Upptecknat av: Carl Wiking
 Härad: Uppvidinge, m. f. Adress: Furåkra " Kråksmåla.
 Socken: Ålgårds, m. f. Berättat av: Carl Wiking, m. f.
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1874 i Ålgårds socken.

Uppteckningen berör gammaltida
 skidor och därmed närstå-
 ende medel att transportera sig
 fram över djup snö eller sylbatten.

Vol: 1.

Skidor: 1-14.

Lärstil: 2. Blad teckningar. 15-16.

Obs! I denna volym ber jag få fungera
 både som meddelare och sagerman
 ty sagesmännens uppgifter äro jäm-
 goda, och jag vill inte därför evakt
 framhålla någon.

Skriv endast på denna sida!

1.)

ACC. NR. M. 7681 : 1.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

I gammal tid, t.ex. för minst 100
år tillbaka, så gagnades inte
skidor så mycket hos oss, som
i nutid. Nu åka pojkar och
flickor skidor och även medel-
åldriga deltaga i sporten och
skidhävlingar med pris an-
ordnat. Senna mytke och hälsa-
samma sport bör allstädes
uppmuntras; vilket dock icke
på långt när, kan sägas om al-
la ungdomsmännen. — I gam-
mal tid var skidåkning för
det första en föreningslek
människor emellan. Också så
låga små byar tillika med jäm-
basittares små stugor ofta långt
inne i de stora skogarna skilt

Vargjakt.
s. 2.

L.)

ACC. N.R. M. 7681:2.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

da ifrån byarna, och de få, dåliga
vargar, vora djupt sukhägliga,
då förstå vi att skidor vora a-
nnu bärbara. För det andra, så
gagnades skidor av jägare isyn-
nerhet vargjägare! Fästskilt
bör bland dessa nämnas 3. brä-
der från Rysbyracker, Kälmar-
län. Som gjorde slut på varg-
arna i våra orter. "Fäderna hade
om dessa 3. bräder att dam vora
"Gudasända." Vi förstå vilken skä-
da dessa roudjur åstadkomma!
Sen siste vargen här i våra orter
följde dam på skidor ner till
Blekingegränsen och gjorde slut
på honom där. Dessa skyttar vora
kraftiga män, som å ryggen bu-

3)

ACC. N.R. M. 7681 : 3

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ro var sin läderväska försedd med
amputation för de grava vargbörsta-
na, därtill eldhan och en epa.
Så hade dam även 2. kraftiga
varghundar. Kvända kunde att
ej alltid dessa duktiga jägare på
öfnarna kunde laga sig fram
till människoboningar, utan mår
de övernatta i skogen vid några
kullblåst kärnfura. därav dam
högga ved och eldade. I gårdar-
na, allstades vora dam väl mot-
tagna. hundarna fingo mat, och
skytterna fingo mat, brännvin
och husrum gratis och matväska
och påfyllnad i jaktflaskar, och
så fortsatte dam färden på si-
na skidor och eldade den ena

4.)

ACC. N:R. M. 7681:4.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

vargen efter den andra. Skottfång-
arna voro stora efter dåtida
förhållanden, och skinnene "Gall i
höga priser." Obs! 1940. Levde en bon-
dill dessa vargskyttar, och han
har berättat detta för 64-årige Lant-
Janne Rasmussen, ad: Lindshult, Rik-
måla. Jag skall nu uppteckna
om skidornas tillverkning i hem-
men. Se gammaltida skidorna
vara ej av björk, som våra nuti-
da tyckes vara; utan av "Tjur gran
eller helst moene." Ynnel i våra
gammaltida moskogar växte
en och annan en, som var 8-9 al-
nar hög stam och endast få kvis-
tar i toppen. Sådan rätt klyvd en
forskades väl och klyvdes mitt

ipu. Så tillsågs att präct ställdes
så att man fick gå med och in-
ket mot präct. Senna kvispna gar-
la, kärniga en var brun i präct,
hård, sam ben och glatt och späs-
sig, sam en skälfjäder. Nu kan
man inket skaffa sådan en till
något pris. Våra maskagor äro
stekt och de härliga enarna med
dem. När man tillyrat och fin-
hyvlat skidämnen, så gjordes
med en hyvel en liten Halvrand
bella på undersiden till hela ski-
darns längd. förändarna spett-
rades och förkunnades likasam
på våra hufvuda militärskidor.
Sen sattes förändarna i en kittel
eller gryta kokande vatten och

6.)

ACC. N:R. M. 7681:6.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

mjukades opp. Sen hade man ett
stycke runt, heft, järn och bände
därmed skidorna. under tiden
kunde denna procedur få ytter-
ligare få förnyas ett par gång-
er, men sen behålla den for-
men. De gamla skidorna voro
cirka 18 tum längre än nutida
militärskidor och 1 tum bredare,
även liksom svängda i aktern
oppföre, och mera upprättstående
mitt på där man satte fätter-
na. Dessa skidor voro avsevärt
bättre opp i lös snö och gunga
lättare, men voro ej så lämp-
liga, som kerängskidor när den
vara hårt långa. Skidorna
"tallades" (insmordes och inbrändes

med en blandning av furufjära och
bivax. och brändes in antingen vid
eldslåga ute i marken eller och in-
ne i den stora spisen. Senna "vål-
ning" företogs i mån som skidor-
na gagnades. Så är det även i
nutid. Fastän i nutida skidvax
ingår jämte "furufjära och bivax
även "Skären", men det sistnäm-
da saknades i gammal tid. Fuga
gummiplattor fannas där fötterna
placeras på skidorna, men i och
f. i klacken i skidan inlågna väs-
ta, korta spikar gjorde att skan stod
fast. Vi skola förstå detta så att
i. vara i skidan under sulan och ett
i klacken, som om vi sett några
gammaltida skridskoträna. Så var

8.)

ACC. N.R. M. 7681:8.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

det en bred, grov, läderrem över hån
och från denna gick en smalare
rem, som togs an skans kappa
och var försedd med sölja, som
fästes i en i den breda läremmen
anbragt spännbamp. Ofs! Vi gag-
nade inbet hos hos oss mera än
en skidskåv vid pass 4 alnar lång
av lätt grov och inbet i. Stavar som
voro korta bambusör. Den långa
staven hade ner till en kringla
av björkträ. så kastades staven
först från ena och sedan åt andra
sidan precis, som när man rod-
de fram en gammaltida "Kock-
ekä". Jag tyckte det gick bättre än
med nutida i. Stavar, ty man
får mindre styrka åt snacket

komma framåt. Ovi! Jag förstår att
mufida skidåkare ej skulle dela
dessa åsikter, ja var tid har sin
sed, må därmed vara mig sagt. Ovi!
Min ungdom bodde i min födelse-
by Krakshult en snickare bekänd
Alfred Andersson. Han var vid
tiden för denna sägen omkring 40
år. Men han kom runda, som
ingen mufida, av dem jag sett, på
sina hantilverkade chesskidor, och
han hade en sär egen mjukhet i
knäveckan på samma gång spän-
tighet; när han for framåt, det
var ingen i våra öster, som kunde
hållas med honom att åka fort
blott han slapp beräng med bät-
väsk skog. Han snickade skidor

10.)

ACC. N. R. M. 7681:10.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

åt dam, som ville beställa. blottman
åt honom skaffa de lämpligt virke.
Var det s. k. "Skarsnä" (Hårdfusen
skorpa på snäva) så äkte studert-
han fram, så fort som våra de
man åker skridskor på blankis.
Till fotbeklädnad gagnade han lik-
som gammaltida skidåkare, läder-
skor och därav uppå gråa, långstef-
tade "vadvalschoor", som teckning
N° 1. visar. Ty denna fotbeklädnad
var mjuk och ledig. Teckning N° 1.
B. visar skidstaven, såsom jag min-
ner den. Stederna förändras. Nu
ha vi gott om fabriksarbetade
skidor både på land och i städerna.
och det gamla har näst vika för
det nyappnanna.

17.)

ACC. N.R. M. 7681 : 11

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

ett annat hjälpmedel att baka sig
fram över djup snå vora "Ikar-
bågar." Se teckning N:o 2. E. Med des-
sa dan kom man framåt endast
gäende. Det fästes medelst remmar
och snören en "Ikarbåge" under
vardera stäveln och man gick of-
fe rätt bra i meterdjup snå.
~~Se~~ vid orsjakt för "Bullvann" vora
då gälla för den, kom ut i mar-
kerna dräba orsarna fram till jakt-
plattnen. "Ikarbågarna" vora av
tjukt grantrå 12. tum långa och
16. tum breda och insmorda med
bjära och bivax, så ej snån ligger
vid så mycket. Se understa delar-
na vora litet svängda uppåt och
3. tum breda och en halv tum tjocka.

12.)

ACC. N.R. M. 7681:12.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

Säröver 3. listor=(1, 2, 3) fästa å vilka
fötterna placerades och fastsmä-
rades. I handen hade man en
stav endast, som stöd. Det hela
verkade nog lite klumpigt att
gå med, men det gick betydligt
lättare att taga sig fram bland
bushar än med de långa skidor-
na, men som vara och äro dock
att förorda. Ett liknande dan
förekommer ännu hos oss att pla-
cera under hästens fötter, när han
skall gå fram på sank mark. Det
ta dan heter hos oss "klampar", men
i Sörmland och Uppland såd
som "Tryggor." Det är av björk 1/2
tum tjocka lappar i hästhoofsform
nära dubbelt så stora, som hovarna

och fästes dam med en liten för-
klave och en präspunt. Se teckning
N:o 2. S! — Så förekom hos oss sju-
samt s. k. "Madskor." Som gagna-
des då man skulle slå sparrgräs
i dyga madar med lös botten
och även vid grunda fjötsprän-
der. Dessa madskor voro av fjur-
gran eller en c cirka 30. tum långa
och omkring 1. tum breda samt $\frac{3}{4}$ tum
hög där foten placerades i en-
dast en bred, grön läderrim. På
båda ändar voro dam tun-
nare och spetsade, samt öppat
böjda dock inåt så mycket som
skidor. Det gick att slå och "hava"
sig framåt med dessa dan där
dyn var så lös att man dam för-

14.)

ACC. N:R. M. 7681:14

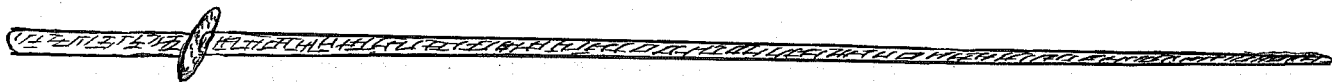
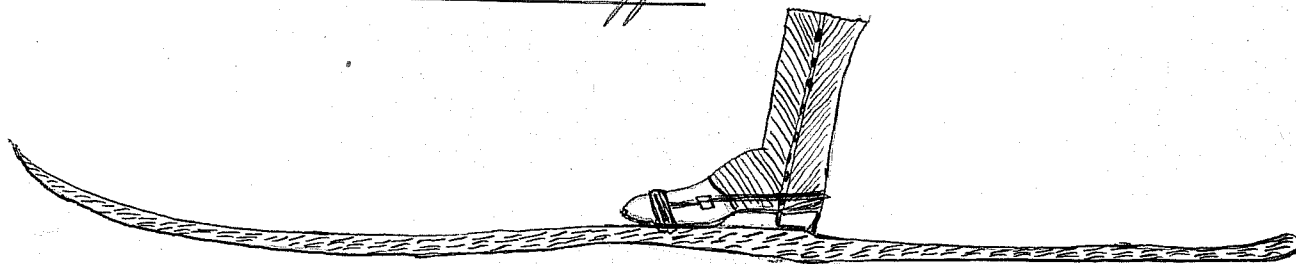
LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

utan sjunkit ner i underjorden. En
som var praktigast med dessa Mad-
skor var en "Jämbasitta" Johan La-
rans Bark, i min hemort Kroks-
hult. Han päste ett par lätta,
bjärstrukna, träskor vid sina
madskor och bärade vinterfoder
i Kroksjön till sin ka där bönder-
na ej maktade hålla sig uppe. Det
färsta gräset lastades på en kälk-
liknande släpa av tunnna bräder.
Släpan var försedd med ett 50 m.
långt tåg, som kopplades in i sken-
ket en å land varande häst och
han drag högt i land där det brö-
des till "Törkes." Nu äro dessa ranta
marker torrlagda och madskor en sa-
ga blott. — se teckning v. 2. G. "Madskor."

ACC. N:R.

M 7681 : 15.

Landskap: Småland. Upptecknat av: Carl Wiking
 Härad: Elfsvidinge, m. f. Adress: Furåkra, "Kråksmåla"
 Socken: Älgshult, m. f. Berättat av: Carl Wiking
 Uppteckningsår: 1941. Född år 1874. i Älgshults socken.
N:o 1. A. Gammaltida skida, ska med "vadmalsska"
och dihhöran de rempyg.

N:o 1. B. Visar den gammaltida, långa skidske-
ven.

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

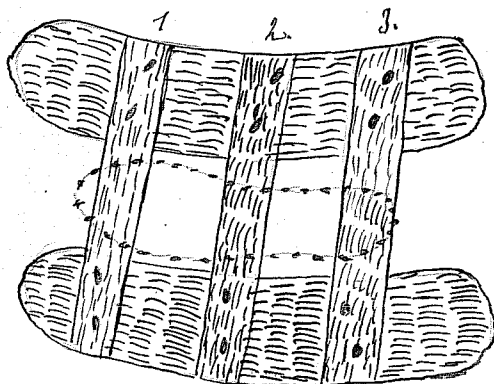
ACC. N:R.

M. 7681:16.

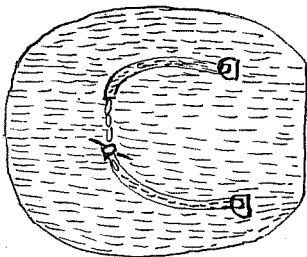
Landskap: Småland. Upptecknat av: Erl. Wiking
 Härad: Uppvidinge m.f. Adress: Furåkra² Kråksnåla.
 Socken: Ålgö m.f. Berättat av: Erl. Wiking m.f.
 Uppteckningsår: 1941 Född år 1874 i Ålgö socken

LUNDS UNIV.
FOLKMINNES-
ARKIV

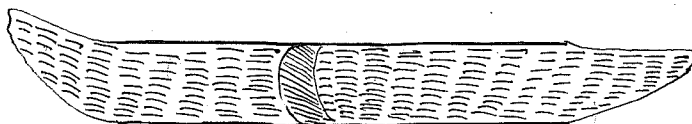
N° 2. C. k. "Skarbåge." Läs i oppseck: sid: 17!

N° 2. S. "Tryga."

N° 2. C. Samueltida "Madska."

Skriv endast på denna sida!